

POSTANOWIENIE

15 września 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczuk

na posiedzeniu niejawnym 15 września 2023 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa A.K.

przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.

o ustalenie,

na skutek żądania sędziego Sądu Najwyższego X.Y.

wyłączenia od rozpoznania skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie

z 12 maja 2022 r., I ACa 848/21,

wyłącza sędziego Sądu Najwyższego X.Y. od rozpoznania sprawy.

(K.G.)

UZASADNIENIE

Pozwana Bank S.A. w W. wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 12 maja 2022 r. w sprawie z powództwa A. K. o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z zawartej przez strony umowy kredytu hipotecznego powiązanego z walutą obcą – frankiem szwajcarskim. Zarządzeniem Prezesa kierującego pracą Izby Cywilnej z dnia 16 września 2022 r. sprawa została przydzielona do rozpoznania SSN X. Y.

Pismem z dnia 7 września 2023 r. sędzia X. Y. zawiadomił na podstawie art. 51 k.p.c. o okolicznościach uzasadniających wyłączenie go od orzekania w

sprawie. Wskazał, że podłożem sporu jest umowa kredytu przewidująca waloryzację świadczeń przy zastosowaniu miernika, którym jest kurs franka szwajcarskiego, w aspekcie jej ważności i występowania w niej niedozwolonych postanowień umownych. Zgodnie z oświadczeniem sędziego, w roku 2005 r. zawarł wraz z żoną z Bankiem S.A. w W. „pożyczkę hipoteczną” indeksowaną do franka szwajcarskiego na okres 20 lat, którą nadal spłaca. Okoliczności poprzedzające zawarcie tej umowy i część zawartych w niej postanowień uznawanych w orzecznictwie sądów za abuzywne nie odbiegają od tych, które są wskazywane przez strony mające status konsumentów w tzw. sprawach frankowych, włącznie ze sprawą, w której wydano zaskarżony wyrok – dla uzasadnienia dochodzonych roszczeń w związku z zawarciem umów kredytowych (pożyczek) indeksowanych lub denominowanych do walut obcych, zaniechaniem przez bank realizacji obowiązku informacyjnego i abuzywnością postanowień umownych. Sędzia X. Y. wyjaśnił ponadto, że jakkolwiek nie wystąpił z roszczeniem przeciwko bankowi, podjął jednak – z inicjatywy banku – negocjacje ugodowe, które doprowadziły do zawarcia aneksu, na podstawie którego będzie spłacać dalszą część udzielonej pożyczki, na zasadach i w terminie określonym w aneksie.

Mając to na względzie, sędzia X. Y. uznał, że jego udział w rozpoznaniu skargi kasacyjnej może stwarzać w odbiorze zewnętrznym uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności, podnosząc m.in., że wydane z jego udziałem orzeczenie mogłoby – z racji charakteru rozstrzygnięć Sądu Najwyższego – pośrednio wpływać na ocenę jego własnej sytuacji prawnej obecnie lub w przyszłości. Podkreślił zarazem, że spory dotyczące kredytów powiązanych z walutą obcą budzą duże zainteresowanie w opinii publicznej i społeczne emocje, a w debacie publicznej pojawiają się wypowiedzi kwestionujące udział w rozpoznawaniu takich sporów sędziów, którzy są stronami takich umów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 49 k.p.c., podobnie jak art. 48 § 1 k.p.c., służy nie tylko zabezpieczeniu neutralnego osądu w konkretnej sprawie, lecz zapewnieniu, aby osąd ten prezentował się jako bezstronny w ocenie opinii publicznej (por. wyroki

Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 grudnia 2005 r., SK 53/04, OTK-A 2005, nr 11, poz. 134 i z dnia 24 lipca 2008 r., P 8/07, OTK-A 2008, nr 5, poz. 84). Ocena, czy konkretna okoliczność może budzić uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego, powinna mieć charakter obiektywny; rozstrzygający charakter ma w tej mierze możliwość powstania uzasadnionej wątpliwości co do bezstronności sędziego, nie zaś to, czy sędziemu można *in casu* postawić zasadny zarzut braku obiektywizmu (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 1981 r., IV PZ 63/81 i z dnia 17 grudnia 2014 r., I UO 3/14). Nie bez znaczenia mogą być w tym zakresie także pozory lub przypuszczenia, jeśli są obiektywnie uzasadnione (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1970 r., II CO 18/69 i z dnia 30 kwietnia 1975 r., II CZ 60/75). Standard tej oceny powinien być wysoki, chodzi bowiem nie tylko o zapewnienie rzeczywiście neutralnego rozstrzygnięcia sprawy, lecz także dbałość o wizerunek sądu jako bezstronnego, co służy budowaniu zaufania społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości.

Sytuacja, w której sędzia jako strona stosunków prawnych, wynikających z uczestnictwa w życiu społecznym lub gospodarczym, znajduje się w tożsamej lub podobnej sytuacji prawnej do strony postępowania (np. jako konsument, nabywca określonego towaru lub usługi, wynajmujący, ubezpieczony, pracownik, kredytobiorca, rodzic lub małżonek) nie uzasadnia zazwyczaj wątpliwości co do jego bezstronności. Od sędziego można bowiem i należy wymagać, aby podejmując decyzję potrafił zachować obiektywizm i neutralną postawę niezależnie od przynależności do określonej grupy społecznej (religijnej, państwowej, zawodowej itp.), w tym uwikłania w relacje prawne określonego typu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2019 r., IV CSK 279/18).

Fakt, że sędzia jest stroną umowy analogicznej lub podobnej do umowy będącej przedmiotem sporu, w tym umowy kredytu (pożyczki) indeksowanego lub denominowanego we frankach szwajcarskich, może zatem – z zastrzeżeniem oceny okoliczności konkretnej sprawy – stwarzać legitymowaną wątpliwość co do jego bezstronności tylko wtedy, gdy z punktu widzenia strony może powstać realna i obiektywnie uzasadniona obawa, że przełoży on pogląd prawny, wynikający z dokonanej uprzednio na własny użytek oceny zawartej przezeń umowy, na

rozstrzyganą sprawę. Dotyczy to przede wszystkim sytuacji, w których sędzia wystąpił wobec banku z roszczeniami opartymi o analogiczne postanowienia umowy kredytu, podejmuje w tym kierunku konkretne działania, względnie prowadzi w tym przedmiocie negocjacje z bankiem, co uzasadnia przeświadczenie, że sędzia może mieć wyrobione przekonanie co do zasadności takich roszczeń (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 288/22 i II CSKP 989/22 oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., III CZP 83/22, OSNC 2023, nr 1, poz. 5, jak również wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 21 czerwca 2018 r., no. 5734/14, *Aviso Zeta AG przeciwko Austrii*).

W szczególnie sposób należy jednak ocenić sytuację sędziów Sądu Najwyższego, z racji ustrojowych zadań tego organu, polegających przede wszystkim na zapewnieniu zgodności z prawem i jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych (art. 1 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, jedn. tekst: Dz. U. z 2023 r., poz. 1093). W tym przypadku, ze względu na sposób oddziaływania orzeczeń Sądu Najwyższego na judykaturę sądów powszechnych, nie można wykluczyć obawy, że uczestnicząc w kształtowaniu kierunku orzecznictwa w sprawach dotyczących umów kredytu powiązanych z frankiem szwajcarskim sędzia Sądu Najwyższego byłby postrzegany jako kierujący się innymi względami niż wyłącznie merytoryczne, jeżeli kierunek ten może wpływać na jego sytuację prawną wynikającą z zawarcia takiej umowy, a tym samym na osobisty interes sędziego. Rzeczywista zasadność tej obawy nie ma znaczenia; rozstrzygająca jest możliwość jej powstania i obiektywnie niepodważalny charakter. Względ na pozycję ustrojową i rolę Sądu Najwyższego sprawia, że wystarczająca do powstania okoliczności powodującej uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego jest w tej sytuacji możliwość dochodzenia przez sędziego analogicznych lub podobnych roszczeń, mimo że sędzia jak dotychczas z nimi nie wystąpił ani nie deklaruje woli ich dochodzenia, lecz nie neguje takiej ewentualności. Nie można bowiem wykluczyć, że w razie utrwalenia się – w tym przez rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego zapadające w sprawach rozpoznawanych z jego udziałem jako członka składu orzekającego – pozytywnego dlań kierunku orzecznictwa, z możliwości dochodzenia roszczeń skorzysta w

przyszłości (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 288/22 i II CSKP 989/22).

Nie bez znaczenia jest ponadto, że sędzia samodzielnie zwraca uwagę na ryzyko powstania uzasadnionej wątpliwości co do swojej bezstronności. Jakkolwiek zawiadomienie o przyczynie wyłączenia (art. 51 k.p.c.) i zawarte w nim *implicite* żądanie wyłączenia (art. 49 § 1 k.p.c. *in initio*) nie jest wiążące dla sądu, w judykaturze i nauce zwraca się uwagę na autorytet i znaczenie stanowiska sędziego co do podstaw jego wyłączenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 września 1994 r., I PO 10/94 i z dnia 28 września 2001 r., I PZ 57/01, OSNP 2003, nr 17, poz. 417). Dostrzeżenie przez sędziego możliwości powstania uzasadnionej wątpliwości co do jego bezstronności należy traktować jako argument przemawiający na rzecz wyłączenia, z zastrzeżeniem sytuacji, w których okoliczności wskazywałyby, że zawiadomienie może wynikać z niechęci do orzekania w konkretnej sprawie lub podane fakty jasno wybiegałyby poza krąg mogących usprawiedliwiać obiektywną obawę braku bezstronności (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 288/22 i II CSKP 989/22 oraz z dnia 3 października 2022 r., III PUB 3/22).

W tym stanie rzeczy należało stwierdzić, że co do sędziego Sądu Najwyższego X. Y. wystąpiła okoliczność mogąca wywołać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności. Sytuacja, w której sędzia zaangażował się w negocjacje z bankiem na kanwie kwestii prawnych dotyczących analogicznych postanowień umownych, jak będące przedmiotem sporu, które to negocjacje ostatecznie doprowadziły do modyfikacji relacji prawnej łączącej sędziego z bankiem, powoduje, że z punktu widzenia strony nie da się zanegować obiektywnie uzasadnionej obawy, że sędzia mógłby przekładać ocenę własnej sytuacji prawnej, w tym przysługujących mu roszczeń, sformułowaną pod kątem porozumienia z bankiem, na kierunek rozstrzygnięcia sprawy powierzonej mu do rozpoznania. Jest tak zwłaszcza przy uwzględnieniu, że w orzecznictwie i piśmiennictwie wątpliwości budzi możliwość utrzymania w mocy zbliżonych treścią umów kredytu w razie stwierdzenia, że występujące w nich postanowienia mają abuzywny charakter.

Do odmiennego wniosku nie może skłaniać argument związany z precedensowym obciążeniem polskiego wymiaru sprawiedliwości, w tym Sądu Najwyższego, postępowaniami sądowymi dotyczącymi umów kredytu powiązanych z walutą obcą i liczbą sędziów będących stronami takich umów. Podjęcie w tej mierze właściwych środków zaradczych, zarówno w sferze prawnej, jak i organizacyjnej, należy do ustawodawcy, a ich zaniechanie bądź niedostateczny charakter nie może prowadzić do systemowego obniżenia standardu ochrony prawnej w aspekcie neutralności sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) w określonej kategorii spraw. Odnosi się to w szczególności do Sądu Najwyższego, z racji powierzonej mu ustrojowej roli w systemie wymiaru sprawiedliwości.

Żądanie wyłączenia od rozpoznania sprawy złożone przez sędziego X. Y. należało tym samym uznać za zasadne.

Z tych względów orzeczono, jak w sentencji.

[SOP]

(r.g.)